

Kormányzati intézkedések fogyasztói árszínvonalat befolyásoló szerepe és hatásának számszerűsítése

Mináry Borbála,
a KSH főosztályvezetője
E-mail: Borbala.Minary@ksh.hu

A szerző tanulmányában arra keresi a választ, hogy miért nem sikerül Magyarországon tartósan az elvárt szinthez közelíteni az inflációt ellentétben a térség többi országával. Alapfeltevése értelmében ez nagymértékben azoknak a kormányzati intézkedéseknek az eredménye, amelyek közvetlenül a hatósági ár-megállapításon, közvetve a termékekre kivetett, fogyasztáshoz kapcsolódó adók és támogatások mértékének változtatásán keresztül hatnak a mindenkori árszínvonalra.

A dolgozatban először a magyar és a hasonló gazdasági fejlettségű országok fogyasztói árait alakító legfontosabb tényezőket vizsgálja röviden, valamint azokat a rendelkezésre álló mutatókat mutatja be, amelyekkel ugyan bizonyos korlátokkal, de le lehet mérni az egyes kormányzati intézkedések hatását. Majd kísérleti számításokat ismertet arról, hogy különálló mutatószámok integrálásával milyen módon kaphatunk teljesebb képet a kormányzati beavatkozások mértékéről.

TÁRGYSZÓ:
Fogyasztói ár.
Infláció.
Európai Unió.

A piaci viszonyok 1980-as évekbeli terjedése a magyar gazdaságban magával hozta az árrendszer többrendbeli és -irányú módosítását, ami egyre jelentősebb ár-emelkedésekben nyilvánult meg: 1988-tól 1999-ig az éves árnövekedés kétszámjegyű volt. A piacgazdaságra történő átállás azonban Kelet-Közép-Európa többi országában is jelentős infláció mellett ment végbe. (Az időszak áralakulását a F1. táblázata mutatja be.)

Az Európai Unióhoz való csatlakozásunk óta a konvergenciaprogramokban meghirdetett célértékek által értelemszerűen szigorúbb keretek közé és elbírálás alá esik az infláció alakulásának megítélése, mint korábban. Ezért érdemes megvizsgálni, hogy mi történt az azóta eltelt években. (Lásd a F2. táblázatát.)

Bár 2004-ben megtört, 2005-ben ismét tovább folytatódott a fogyasztói árak 1996-tól kezdődő, egyre kisebb ütemű emelkedésének folyamata, ami újfent nem bizonyult tartósnak. 2006. augusztustól ugyanis gyorsulásnak indult az éves árnövekedés, és a gazdasági kiigazító csomagok hatására 2007-ben a fogyasztói árak meredek emelkedésbe kezdtek. Év elején több hatósági intézkedés lépett életbe, melyek árfelhajtó szerepének következtében a magyar inflációs folyamatok elszakadtak a térségben és az Európai Unióban megfigyelt áralakulástól. Ezt követően pedig erre még az a külső tényezők által gerjesztett inflációs nyomás is ráerakodott, amelyre a kormánynak semmiféle ráhatása nem volt és nem is lehetett: egyrészt a világpiaci kőolajárak emelkedése miatt drágultak az üzemanyagok, másrészt a kedvezőtlen időjárási viszonyok következtében jelentősen megugrottak az élelmiszerárak. Ezek a hatások határozták meg alapvetően a 2008. év eleji inflációs folyamatokat is, míg a kőolajárak emelkedésének a kibontakozó pénzügyi és gazdasági válság vetett véget. A világpiaci árak 2008 második felében drasztikusan visszaestek, melyet a hazai kutaknál az árak követtek ugyan, de közel sem azonos mértékben. Ebben a forint/dollár-árfolyam kedvezőtlen alakulása mellett az is szerepet játszott, hogy az árak csökkentése általában nem áll az üzleti felek érdekében.

2009 elején a válság által kiváltott keresletszűkülés hatására az árak csak csekély mértékben növekedtek, ekkor a hazai infláció tendenciájában összhangban állt az európai uniós folyamatokkal. 2009. júliustól azonban egy újabb kormányzati beavatkozás, az áfa és jövedéki adókulcsok emelése nyomán az árnövekedés üteme felgyorsult, és így ellentétesen kezdett mozogni, mint ahogy az a többi tagállamban megfigyelhető volt. 2010. évben a fogyasztói árak alakulására továbbra is befolyással volt a beszűkült kereslet, de az élelmiszerek árai a kedvezőtlen időjárási viszonyok miatt kialakult rossz terméseredmények következtében az év második felében emelkedni kezdtek.

Az árstabilitásra vonatkozó konvergenciakritériumot, mely kimondja, hogy a vizsgált ország fogyasztói árszínvonalának emelkedése a legjobb eredményt felmutató három tagállam átlagos inflációs rátáját legfeljebb 1,5 százalékponttal haladhatja meg, a csatlakozásunk óta nem sikerült tartósan teljesíteni. Legközelebb 2006-ban voltunk a célértékhez, azonban akkor is csak 2 hónapon keresztül. Ezzel szemben a velünk együtt csatlakozott többi tagállam közül már ötnek sikerült belépnie a Gazdasági és Monetáris Unióba.

1. Az inflációra ható tényezők

Ebben a részben a teljesség igénye nélkül számba veszem azokat a fontosabb tényezőket, amelyek a kelet-közép-európai országokban, így Magyarországon is az elmúlt és elkövetkező években kiemelt szerepet játszottak, illetve játszhatnak az infláció alakulásában.

1.1. Felzárkózás, árkonvergencia

A konvergencia szó összetartást, az egymáshoz való alkalmazkodás eredményeként kialakuló hasonlóságot, nem azonos kezdeti fejlettségi szint esetén felzárkózást jelent. A közgazdaságilag értelmezett konvergencia már értelemszerűen azelőtt elkezdődött a térségünkben, hogy csatlakoztunk volna az Európai Unióhoz. 2004 májusát követően azonban ez a folyamat szabályozott, irányított mederbe került a konvergenciakritériumok és -jelentések, valamint ezek rendszeres, szigorú értékelése által.

Cél, hogy az újonnan belépők fejlettségi szintben – melynek egyik mérőszáma az egy főre jutó GDP vásárlóerő-paritáson – közelítsenek az élenjáró tagállamokhoz.

Ciprust és Máltát nem figyelembe véve, a csatlakozás évében hazánk a szlovén és a cseh gazdaság mögött a harmadik legfejlettebb államnak számított, ám ezt követően jelentős negatív fordulat történt. 2004 és 2009 között ugyanis Magyarországot kivéve a többi országban előrehaladás következett be ezen a téren, vagyis az uniós átlaghoz képest mérséklődött a lemaradás. Bár Magyarország még 2009-ben is a negyedik helyen állt, de éppen csak megelőzve Észtországot és Lengyelországot, tehát érdemben csak két ország van, akik fejlettségben nem értek be minket.

A vizsgált időszak egészét tekintve nem meglepő módon azt látjuk, hogy két ország zárkózott fel a legnagyobb mértékben: Szlovákia, amely 2009. januártól és Észtország, amely 2011. januártól csatlakozott a Gazdasági és Monetáris Unióhoz.

A felzárkózási folyamat az árszínvonal konvergenciája tekintetében is szükségképpen bekövetkezik, aminek legfontosabb elméleti alapja a Balassa–Samuelson-hatás. Ennek értelmében a felzárkózó országokban magasabb az infláció, mint a fejlett országokban, mivel a külkereskedelmi forgalomba kerülő ún. „tradable” termékeket előállító szektorban alacsonyabb a termelékenység, míg a „non-tradable” szektorban (elsősorban a szolgáltatások sorolhatók ide) jóval kisebbek ezek a különbségek. A konvergenciafolyamat velejárójaként a felzárkózó országban a tradable szektorban a termelékenység nagyobb ütemben növekszik, és mivel az országon belül a bérekben, illetve azok növekedési ütemében nincs jelentős eltérés a két szegmens között, ezért a szolgáltatási területen tevékenykedő vállalatok kénytelenek árait nagyobb ütemben növelni, amely magasabb inflációt eredményez.

A Balassa–Samuelson-hatást számos tanulmány számszerűsíti attól függően, hogy non-tradable szektornak a teljes vagy csak a piaci szolgáltatási kört jelöli meg. Hazánk tekintetében a becsült hatás egy és két százalékpont közötti (Égert [2010]). Az is egyértelmű, hogy ez az időben előrehaladva csökkenő tendenciát mutat, de még ma sem elhanyagolható mértékű.

Vannak olyan strukturális tényezők, melyek nem hozhatók közvetlenül kapcsolatba a Balassa–Samuelson-hatással, de mégis befolyásolják az árszínvonal konvergenciáját. Az egyik ilyen a fogyasztás eltolódása a jövedelmek növekedésével párhuzamosan a jobb minőségű, magasabb árú termékek felé (Darvas–Szapáry [2008]). Ezt a hatást azonban nehéz lenne számszerűsíteni, hiszen számolni kell azzal, hogy egyes termékkörökben a gyors technológiai fejlődés következtében a korábbi, gyengébb minőség már nem is található meg a piacon.

Egy másik strukturális tényező a fejlődő országokban az egészség- és oktatásügyi reformok kérdése, amelyek csak részlegesen vagy még látszólag se valósultak meg. Hazánkban is láthattunk mindkét területen próbálkozásokat, de gyökeres változásokra nem került sor, illetve az árszínvonal-emelő intézkedéseket visszavonták. Ilyen volt a felsőoktatási tandíj többször kezdeményezett bevezetése vagy a 2007. évben újtárra indított, majd 2008. évben visszavont vizitdíj.

Főként Magyarország esetében e tényezők mellett ugyancsak kiemelt szerepet játszanak a kormányzati, önkormányzati ármegállapítás alá eső termékek és szolgáltatások átlagos fogyasztói árindexet drasztikusan meghaladó árnövekedésének inflációt gerjesztő hatásai is. Így érdemes részletesebben foglalkozni a hatósági intézkedésekkel.

1.2. Az árszínvonal alakulását közvetlenül érintő hatósági intézkedések

Az 1980-as évek végére felpörgő infláció kialakulásában jelentős szerepet játszott, hogy meg kellett szüntetni a korábbi árrendszer torz árarányait és a nagy ellátó rend-

szerek működésében a totális szolidaritás elvről biztosítási alapúra kellett áttérni (*Cinkotai [2010]*). Megjegyzendő, hogy főként ez utóbbi Magyarországon még a mai napig sem valósult meg teljesen.

Emellett szükségessé vált a termelési és fogyasztói támogatások leépítése, ami szintén nagy hatást gyakorolt az árszerkezet átalakulására. Az adók árképző szerepe is erősödött.

Az eddig felsorolt tényezők mellett, melyek mind kormányzati hatáskörbe tartoznak, a közérdek figyelembe vétele nélkül végrehajtott privatizáció, az importliberalizáció, a külkereskedelmi összetétel gyökeres változása, a kereskedelmi tőkének, valamint a tőkeköltségeknek és -jövedelmeknek árkalkulációkban való megjelenése sem elhanyagolható hatást fejtett ki a térség inflációs folyamataira.

Szabályozott árak

Minden országban találhatunk olyan termék-, illetve szolgáltatáscsoportokat, amelyek áralakulását nem a piaci viszonyok, a kereslet-kínálat változása határozza meg, hanem a kormányzat. Az állami árszabályozás mértéke országonként eltérő, azonban általánosságban elmondható, hogy a volt szocialista országokban jelentősebb termékkör kerül központi szabályozás alá, mint a fejlett piacgazdaságokban.

A szabályozás összetettsége, a változatos piaci viszonyok következtében sok esetben ma már annak megállapítása sem egyszerű, hogy pontosan mely termékek, illetve szolgáltatások árát állapítják meg hatóságilag. Hatóság éppúgy lehet a központi kormányzat, mint az önkormányzatok vagy az általuk felhatalmazott szervezetek.

Hasonlóan az általános árszínthez, a szabályozott árak és a gazdasági fejlettség között is határozott pozitív összefüggés látszik kirajzolódni (*MNB [2008]*).

Emellett feltétlenül figyelembe kell venni azt is, hogy a szabályozott árak alakulása politikai okokból eltérhet attól a trendtől, amelyet a piaci viszonyok gazdaságilag indokoltá tennének, de hosszú távon ezek a torzulások nem tarthatók fent.

Magyarországon magas a valamilyen módon hatósági szabályozás alá eső termékek és szolgáltatások aránya. Ráadásul ezek árnövekedése rendre meghaladja az átlagos inflációt.

Ellentmondásnak tűnhet, hogy akkor, amikor az árszabályozás mind kisebb és kisebb szerepet kap a gazdaságpolitikában, a szabályozott áras termékkör súlya Magyarországon folyamatosan növekszik. Arányaiban a legnagyobb növekedés a gyógyszer, gyógyárúnál, a közüzemi díjaknál és az energiánál figyelhető meg. Értelemszerűen, ha egyes, árrugalmatlan csoportok esetében minden évben átlag fölötti drágulás történik, akkor azok súlya is növekedni fog.

I. táblázat

Szabályozott áras termékek és szolgáltatások árváltozása, valamint súlyarányuk a fogyasztói árindexben (százalék)

Csoport	Súlyarány		Árindex 2010/1991
	1992	2010	
Óvodai, bölcsődei étkezés	0,155	0,121	1036,6
Iskolai étkezés	0,470	0,387	981,6
Gyógyszer, gyógyáru (TB által támogatott)	0,542	1,258	4266,0
Távfűtés	0,659	1,322	1348,8
Elektromos energia	1,516	3,675	1696,2
Vezetékes gáz	0,785	2,998	2098,8
Lakbér	1,009	0,604	993,4
Szemétszállítás	0,127	0,980	2100,9
Vizdíj	0,515	1,245	1550,7
Csatornadíj	0,172	0,780	2508,3
Helyi tömegközlekedés	0,742	0,896	1755,9
Taxi	0,134	0,147	1254,6
Távolsági utazás (repülő nélkül)	0,629	1,033	983,8
Postai szolgáltatás	0,246	0,095	1133,8
Vezetékes telefonszolgáltatás	0,376	0,664	673,9
Szerencsejáték	0,930	0,621	1025,7
<i>Összesen</i>	<i>9,007</i>	<i>16,826</i>	

Megjegyzés. 2010-ben a fogyasztói árindex 801,8 százalék volt az 1991. év bázisán.

Forrás: A KSH tájékoztatási adatbázisa és a fogyasztói árindexről szóló 1992 és 1999 közötti éves kiadványai.

Termékadók és támogatások

A fogyasztói árakra az adóváltozások közvetlenül és közvetve is hatással vannak. Ez utóbbira példa a személyi jövedelemadó, hiszen egy azt érintő módosítás egyrészt az elkölthető jövedelmet, másrészt – mivel a bérköltség az egyik legjelentősebb arányt képviseli a termékek előállítási költségein belül – költségoldalról, illetve a keresleti viszonyok átalakulásával nem elhanyagolható mértékben a piaccgazdaságok fogyasztói árait is befolyásolni tudja. Ennél azonban sokkal kézzelfoghatóbb kihatása van a forgalmi adók változásának, mivel ezeket végső soron mindig „a sor végén álló” fogyasztóknak kell megfizetniük.

Ugyancsak a piaccgazdaságra történő átállás következménye a támogatások körének és mértékének a jelentős csökkenése. A fogyasztói árkiegészítések szinte teljesen leépítésre kerültek, és a termelői ártámogatások igénybevételére is csak korlátozottan van mód.

A támogatások, illetve az azok változása által létrejövő inflációs hatások számszerűsítése sokkal problémásabb, mint az adóké, mivel ezeket sok esetben nem a termék, illetve szolgáltatás természetes mértékegységében határozzák meg, és így nehezen rendelhetők hozzá konkrét árakhoz. Mindemellett a támogatások drasztikus leépítése a kilencvenes évek elejére megtörtént, melynek köszönhetően az elmúlt évek eseményeinek vizsgálatakor kevésbé kell számolni ezzel a hatással.

1.3. Külgazdasági tényezők

Az előző pontokban olyan tételek szerepeltek, amelyre a mindenkori magyar kormányzatnak befolyása van, tehát integrált részét képezik a hazai gazdaságpolitikának. Egy olyan nyitott gazdaság esetében azonban, mint a magyar, nem tekinthetünk el a külső gazdasági hatásoktól, például az importált inflációtól sem. Figyelembe véve, hogy a lakossági fogyasztás számos területén az importtermékek aránya jelentős, nem tudjuk függetleníteni magunkat az országhatáron túli eseményektől. Erre talán a legismertebb példa az energia és más nyersanyagok elmúlt évtizedekben többször bekövetkezett világgpiaci árrobbanása, illetve ezek begyűrűzése a hazai gazdaságba és árakba.

Az üzemanyagok fogyasztói árát döntően három tényező, a kőolaj világgpiaci árának alakulása, a forintárfolyam és az üzemanyagok árába épített jövedéki és általános forgalmi adó mértéke határozza meg.

Bár a benzin termelői ára a végső fogyasztói ár kicsit több mint harmadát teszi csak ki, és a többi főként adó, illetve árrés, a hazai üzemanyag fogyasztói árindexe együtt mozog a környező országokéival. A hazai árak alakulását tehát alapvetően a külső tényezők, elsősorban a világgpiaci árak határozzák meg, hiszen a forint/dollár-árfolyam a többi országra nincs hatással.

A következőkben számba veszem azokat a mutatókat, melyekkel számszerűsíthetővé válik néhány, inflációra ható tényező, valamint azon számítások eredményéről írok, melyek során egy mutatóba „tömörítettem” a hatósági intézkedések hatását.

2. Az infláció kemény magja – maginfláció-típusú mutatók

A fogyasztói árindex jellegéből adódóan csak arra tud választ adni, hogy az árak milyen módon változtak a múltban. Természetesen a historikus adatok vizsgálatával, melyeket a legtöbb előrejelző modell felhasznál, le lehet következtetéseket vonni, de az előrejelzések megbízhatóságának fokozásához további eszközöket lehet és kell bevetni.

A monetáris politikát alakítók, elsősorban az országok nemzeti bankjai számára kiemelten fontos, hogy minél pontosabb kép alakuljon ki az inflációs folyamatok közép-

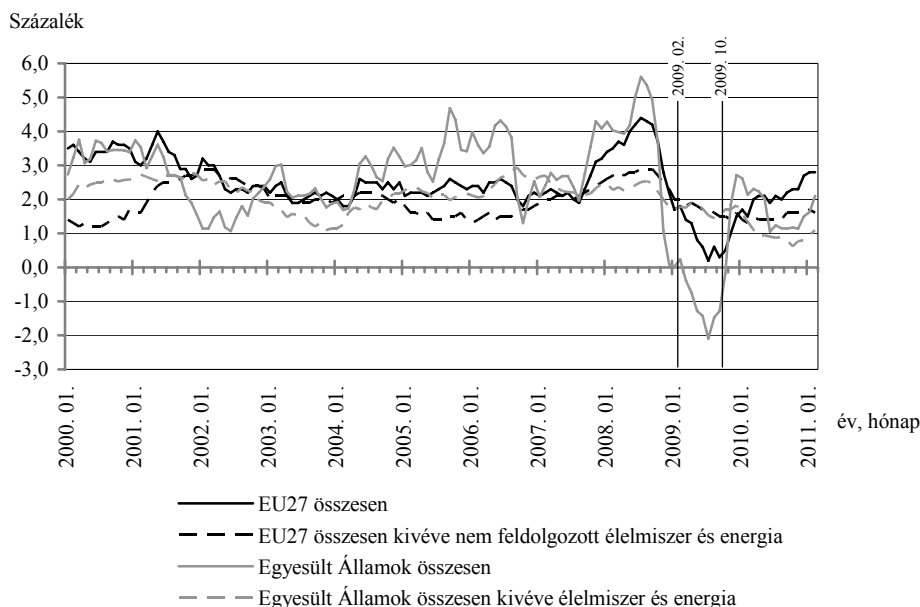
és hosszú távú trendjéről, főként ott, ahol az infláció-célkitűzés rendszerét használják, mint hazánkban. Ezek a célszámok vagy intervallumok a gazdaság különböző szereplői számára szintén nélkülözhetetlenek az üzleti tervek megalapozott elkészítéséhez.

Szükség van tehát egy olyan mutatóra, ami pontosabban jelzi előre az infláció trendjét, kiszűrve a fogyasztói árindexből azokat a hatásokat, eseményeket, amelyek egyszeri, sokszerű árváltozást okoznak, de tartósan nem részei a rendszernek. (Az utóbbiakat kiugró értékeknek, zajnak tekinthetjük, amelytől a trendet meg kell tisztítani.) Ez a maginfláció, mely nevével is jelzi, hogy az infláció kemény magját mutatja ki.

Magyarországon ennek számítását a Magyar Nemzeti Bank indította el, a kiszűrt tételek főként az időjárás által befolyásolt élelmiszerek, valamint a kínálati sokkok által érintett energiahordozók voltak. Később a módszert finomították, majd a Központi Statisztikai Hivatal és a Magyar Nemzeti Bank 2001. évi együttműködésének köszönhetően született meg az a mutató, amelyet a KSH kisebb módosításokkal azóta is számít és közlétesz.

Jelenleg kiszűrésre kerülnek a nem feldolgozott élelmiszerek, az energiahordozók, valamint a hatósági áras termékek és szolgáltatások. 2011-ben ezen csoportok súlyaránya a fogyasztói árindexben 31 százalék. A mutató alakulására vonatkozó adatok a F3. táblázatában találhatóak.

1. ábra. Az Európai Unió és az Egyesült Államok 12 havi inflációs rátái

Forrás: Az Egyesült Államok Munkaerő-statisztikai Hivatalának (U.S. Bureau of Labor Statistics) és az Eurostat statisztikai adatbázisa.

A maginfláció számításának se az Európai Unióban, se a tengerentúlon nincs egységesen kidolgozott, elfogadott módszere. Leggyakrabban az egyes termék- és szolgáltatáscsoportok (mint például az Egyesült Államokban a teljes élelmiszer- és energiacsoport vagy ennek finomított változataként Európában a nem feldolgozott, illetve szezonális élelmiszerek és az energia) kizárásával készített, megtisztított mutatókat alkalmazzák.

Bár a mai globalizált világban nincs jelentős eltérés az inflációs folyamatokban az Európai Unió és az Egyesült Államok között, az utóbbiban tapasztalható nagyobb áringadozás feltehetőleg annak köszönhető, hogy az Európai Unió átlaga sok mindent elfed a 27 tagállam ármozgásaiból. Az 1. ábrán jól látszik, hogy a pénzügyi és gazdasági világválság szintén hasonló ármozgásokat eredményezett, igaz a tengerentúli országban jelentősebb kilengésekkel, 2009. február és október között negatív értékekkel. Az Unión belül is voltak azonban országok (leghosszabb ideig Ír- és Lettország), amelyek fogyasztói árindexe néhány hónapon keresztül árcsökkenést mutatott.

A negatív értékek tükrében talán jogosak voltak a deflációs félelmek, de a maginflációs mutatókat 2000-től vizsgálva megállapítható, hogy már az Egyesült Államok esetében sincs tartós árcsökkenés, a legalacsonyabb értékeket 2010-ben mérték.

Az Európai Unióban a maginflációs mutató szemben a teljes harmonizált fogyasztói árindexszel a válság alatt nem süllyedt történelmi mélységekbe, hasonló értékek már 2000-ben és 2006-ban is megfigyelhetők voltak.

3. Változatlan adótartalmú árindex

Az elmúlt években mind az Európai Unióban, mind Magyarországon felmerült az igény egy olyan inflációs mutatószám kidolgozására, amely kiszűri a fogyasztói árakba beépített közvetett adók változásának hatását. Ez elsősorban a monetáris politika alakítói számára érdekes, mivel a közvetett adók mértéke jelentősen befolyásolhatja az infláció nagyságát egyszerű szintnövekedést okozva, ami a hosszú távú előrejelzéseknél figyelmen kívül hagyandó. Ebből a szempontból tulajdonképpen a maginflációval mutat egyezőséget, segít a tartós trend meghatározásában a „zavaró” tényezők kiszűrése által.

Az adóváltozások hatásának kiküszöbölésére több lehetőség is van. A legegyszerűbb, ha azon csoportok árindexeiből, amelyek árai például jövedéki adót is tartalmaznak, becslést készítünk ennek inflációra gyakorolt hatásáról. Ezzel a módszerrel azonban pont a legjelentősebb közvetett adó, az áfa változásának hatását nem tudjuk számszerűsíteni, hiszen az néhány kivételtől eltekintve minden termék, illetve szolgáltatás árában jelen van.

Erre megoldást a nettó inflációs mutató kínál, amely a bruttó árak helyett nettó árakból számítja ki az árindexet. (Bruttó ár az áfát és egyéb fogyasztási adót tartalmazó végső kiskereskedelmi ár, míg a nettó ennek adók nélküli változata.) A mutató hátránya, hogy akkor is lehet eltérés a nettó és a bruttó árakból számított fogyasztói árindex között, ha az adómértékek nem változtak. Ez a hatás a fix összegben kivetett adók esetén lép fel.

Ezért annak érdekében, hogy e probléma is kiküszöbölhető legyen, nettó inflációs mutató helyett változatlan adótartalmú árindexet kell számítani, amely csakis akkor mutat eltérést a fogyasztói árindextől, ha az adómértékekben változás történik. Ekkor nem magukat az adókat szűrjük ki az árindexből, hanem azok változásának hatását. A gyakorlatban ez úgy történik, hogy kiszámítjuk mekkora lenne az árindex, ha a tárgyidőszakban is a bázisidőszaki adókulcsok lennének érvényben.

A változatlan adótartalmú mutató értelmezésekor azonban fel kell hívni a figyelmet egy komoly veszélyre. A kalkuláció során azt feltételezzük, hogy az adókulcsok változása haladéktalanul és teljes mértékben megjelenik a fogyasztói árakban, amit az élet nem igazol: az adó csökkentése, de még emelése is csak részben mutatkozik meg az árakban. Végső soron tehát a változatlan adótartalmú árindex elméleti, teljes adóhatást mutat ki, ami torz képet festhet a ténylegesen lejárló folyamatról.

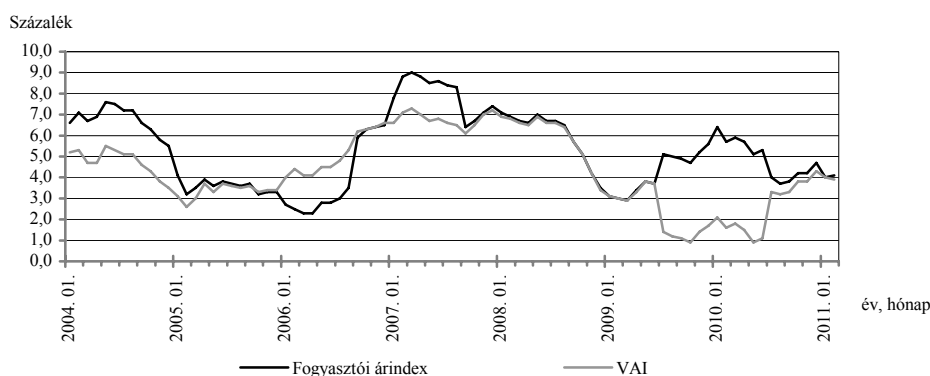
Hazai változatlan adótartalmú fogyasztói árindex

Az Európai Unióhoz való csatlakozásunk évében és az azóta eltelt időszak alatt az áfakulcsok és az alájuk besorolt termékek köre majdnem annyit változott, mint az áfa bevezetése óta, ezért indokolt volt a változatlan adótartalmú árindex hazai számítása.

Ebben a mutatóban a lakossági fogyasztásban kisebb szerepet betöltő közvetett adók (például az egyes audiovizuális termékek árában szereplő kulturális járulék) egyrészt kisebb jelentőségük, másrészt nehéz számszerűsítésük miatt nem jelennek meg. A termékeket és szolgáltatásokat érintő közvetett adók közül az általános forgalmi adó, a jövedéki adó, valamint az új személygépjárművek és motorkerékpárok regisztrációs adójának változása kerül kiszűrésre. A 2004 és 2010 közötti időszak fontosabb adóváltozásait a F4. táblázatában mutatom be, elméleti hatásukat pedig a 2. ábrán a változatlan adótartalmú (VAI) és a fogyasztói árindexek közötti különbség szemlélteti.

Az Eurostat 2009 októberében kezdte meg egy új mutató, a harmonizált változatlan adótartalmú árindex (harmonized index of consumer prices at constant tax rates – HICP-CT) közzétételét. Ennek célja, hogy kimutassa a közvetett adók változásának inflációra gyakorolt elméleti hatását az EU tagállamaiban.

2. ábra. A változatlan adótartalmú és a fogyasztói árindexek alakulása
(12 havi változás)

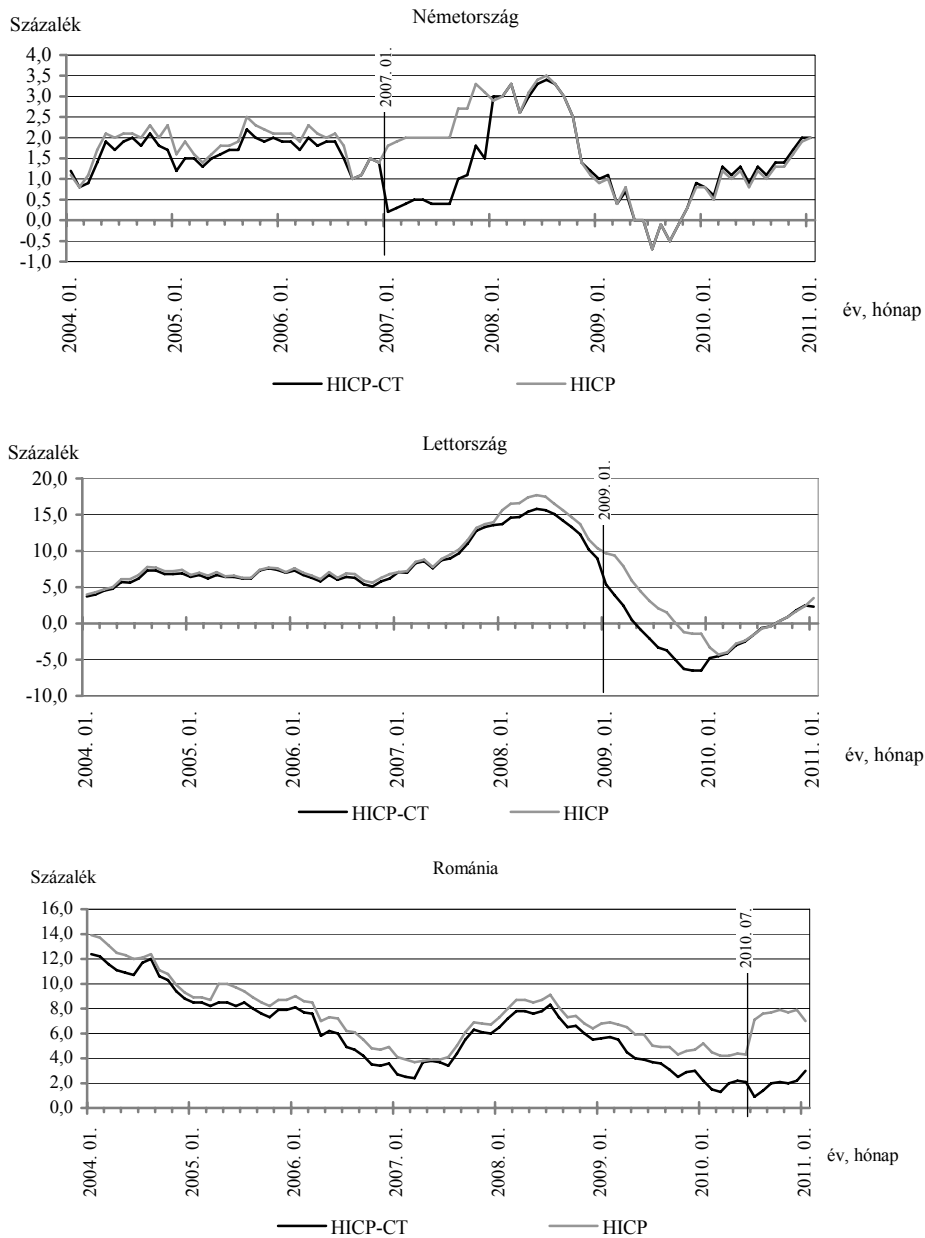
Forrás: KSH [2004–2011a].

Megvizsgálva az országok mutatóit egyértelműen azt látjuk, hogy azokban az esetekben mutatkozik érdemi eltérés a harmonizált¹ fogyasztói és a harmonizált változatlan adótartalmú árindexek között, amikor az áfakulcsokban jelentős mértékű változtatás történik. Ez egyáltalán nem meglepő annak tükrében, hogy a másik kiemelt adófajta, a jövedéki adó a termékek csak egy igen szűk körét érinti, míg az áfa gyakorlatilag néhány tárgyi adómentes csoporttól eltekintve a teljes termék-, illetve szolgáltatási kört. Néhány példa erre: Németországban a normál áfakulcsot 2007. januárban 16-ról 19 százalékra, Lettországonban 2009. januárban 18-ról 21 százalékra, Romániában pedig 2010. júliusban 19-ről 24 százalékra emelték. A harmonizált változatlan adótartalmú árindexekről készített grafikonokon jól látszanak ezen intézkedések hatásai.

Az adatokból kiolvasható, hogy például Németországban 2007. januárjában egy hónap alatt mindössze 0,4 százalékponttal gyorsult az infláció, miközben az áfakulcs emelése ennél nagyobb ütemű növekedést kellett volna, hogy gerjessen, egészen pontosan 1,2 százalékpontosat. Ezt ki is mutatja a harmonizált változatlan adótartalmú árindex olyan alacsony értéket elérve, ami a realitásoktól távol áll. Ez azonban ugyanaz a probléma, mint amit már a téma felvezetésénél vázoltam, így az adatokat elemezve a mutató felhasználhatósága megkérdőjelezhető.

¹ A harmonizált fogyasztói árindex (harmonized index of consumer prices – HICP) az egyes tagállamokban számított fogyasztói árindexek összehasonlíthatóságát biztosítja, 18 tanácsi és bizottsági rendeleten keresztül. A magyar fogyasztói és harmonizált fogyasztói árindex hasonló, de nem teljesen azonos értékeket vesz fel. Ennek okai a következők: a két mutató lefedettsége különböző (a HICP nem foglalja magában a szerencsejátékok és az imputált lakbér tételeit), a harmonizált mutatóban a hazai lakosság fogyasztása mellett az idelátogató külföldiek is benne van a súlyarányokon keresztül, a HICP az egyes közüzemi díjak árváltozását azok hatályba lépésének időpontjában tartalmazza, míg a hazai fogyasztói árindex csak akkor, amikor az új díjakat felölölő összeget a lakosságnak ki kell fizetnie.

3. ábra. A harmonizált fogyasztói és harmonizált változatlan adótartalmú árindexekből számított 12 havi inflációs ráták 3 tagállam esetében

Forrás: Az Eurostat statisztikai adatbázisának árindexadatai.

4. Kísérlet a hazai fogyasztói árindex megtisztítására a kormányzati intézkedések hatásaitól

Alapfeltevésem, amely szerint a hazai infláció nagyságára a kormányzati intézkedések alapvető befolyással vannak, részben már bizonyítást nyert, mind a szabályozott áras termékkör átlag feletti áremelkedésének, mind az adóváltozások hatására bekövetkezett inflációs ütemnövekedés vizsgálatakor.

Bár a szabályozott árak elemzése során, követve a nemzetközi ajánlásokat, azzal a feltételezéssel éltem, hogy azon termékek nem sorolhatók ebbe a körbe, amelyek fogyasztói árának nagyobb részét a közvetett adók teszik ki, nem tekinthetünk el a kormányzati beavatkozás adómértékeken keresztül megvalósuló, inflációra gyakorolt hatásától sem. Éppen ezért célom, hogy ennek a két tényezőnek az együttes hatását aggregált formában, egyetlen mutató segítségével állapítsam meg.

A számításokat a 2004. januártól 2011. februárig terjedő időszakra végeztem. A kiindulási hónapot alapvetően két ok miatt választottam. Egyrészt a hazai infláció növekedési ütemében a kilencvenes évek közepén beindult fokozatos csökkenés ekkor tört meg először, másrészt 2004-ben csatlakoztunk az Európai Unióhoz, ami szintén mérőföldkőnek számít.

A hatósági intézkedések árbefolyásoló hatásának egy mutatóban történő összevonását legegyszerűbben úgy értem el, hogy egy változatlan adótartalmú fogyasztói árindexet (a továbbiakban „Kísérleti 1”) számítottam a szabályozott árak elhagyásával. Ennek menete a következő volt: a tanulmány korábbi részében bemutatott változatlan adótartalmú árindexből elhagytam azokat a szabályozott áras termékeket és szolgáltatásokat, amelyeket az 1. táblázat tartalmaz.

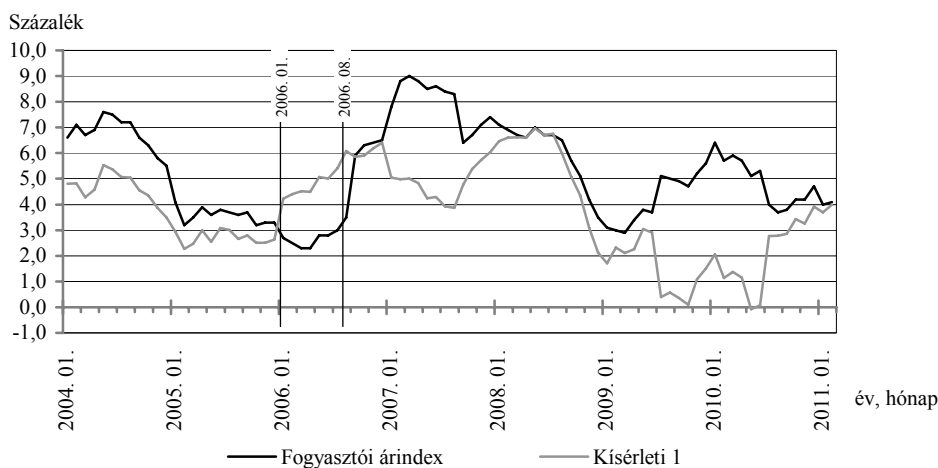
A kapott eredmények azt mutatják, hogy az elméleti adóhatás kiszűrésével és a hatósági ármegállapítás hatálya alá tartozó csoportok kiiktatásával számított alternatív inflációs mutató („Kísérleti 1”) majdnem a teljes vizsgált időszak alatt alacsonyabb, mint a fogyasztói árindex, tehát a kormányzati intézkedések egyértelműen ár-felhajtó tényezőként vannak jelen hazánkban. A 2006 januárja és augusztusa közötti időszak eredményeire pedig a normál áfakulcs ekkor történt csökkentése ad magyarázatot.

A „Kísérleti 1” mutatónak azonban több hiányossága van. Egyrészt, mint az a változatlan adótartalmú árindexet bemutató részben már kiderült, ez az indikátor az adóváltozások teljes elméleti hatását vetíti rá a fogyasztói árindexre, a teljes adóhatás a valóságban azonban sosem jelenik meg a fogyasztói árakban.

A probléma kiküszöbölésére a változatlan adótartalmú árindexet korrigáltam azoknál a termékeknél és szolgáltatásoknál, ahol az adóváltozás csak részlegesen jelent meg a végső árakban. Ennél a lépésnél feltevésekre és becslésekre kellett támaszkodnom, mivel nem állnak rendelkezésre adatok arra vonatkozóan, hogy milyen

módon alakultak volna pontosan a fogyasztói árak, ha nem történik adókulcsmódosítás. Amikor a kereskedők nem építették be a teljes adóemelést az áraikba, akkor vagy az árrésüket mérsékelték, vagy a beszállítóknál csökkentették az átvételi árakat. Változatlan adókulcsok mellett azonban (amit a változatlan adótartalmú árindexnél feltételezünk) nem feltétlenül hozták volna meg ezeket a döntéseket, tehát a fogyasztói ár ugyanaz maradt volna, nem pedig csökken, mint ahogyan azt a VAI mutatja. Amikor pedig az adókulcs mértéke ellentétben a fogyasztói árakkal kisebb lett, a kereskedők nem adták tovább a fogyasztóknak ezt a kedvezményt, hanem saját hasznukat növelték vele. Az egyértelműen számszerűsíthető, hogy a fogyasztói áraknak mennyivel kellett volna csökkeni, ha más ármozgás nem történik az adott időszakban.

4. ábra. A fogyasztói árindex és a szabályozott áráktól megtisztított változatlan adótartalmú árindex 12 havi változása

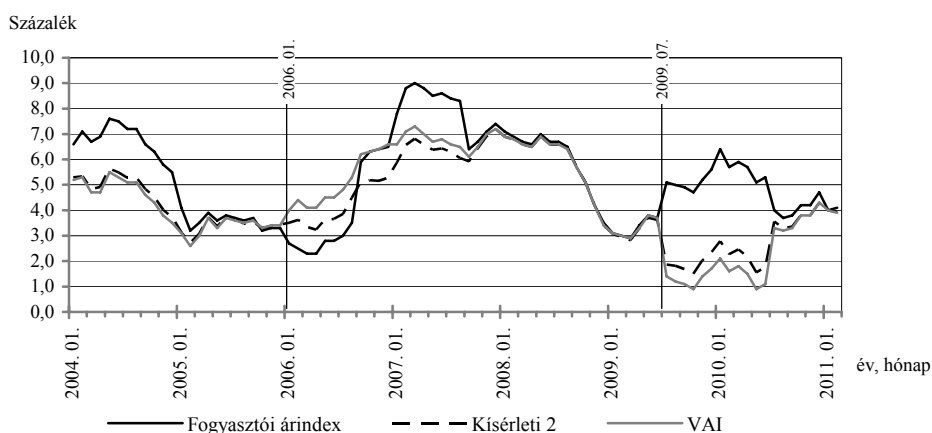

Forrás: Saját számítás a KSH [2004–2011a] alapján.

Ennek megfelelően a változatlan adótartalmú árindexet úgy módosítottam, hogy ne a teljes elméleti adóváltozás hatását vetítse rá a fogyasztói árindexre. Az így kapott mutatót „Kísérleti 2” jelöléssel láttam el. A becslés módszere a következő volt: áfakulcsemelésnél, amennyiben egy adott termék vagy termékkör fogyasztói árindexe nem emelkedett akkora mértékben, mint amit az adókulcs változása indokoltá tett volna, csak a ténylegesen bekövetkezett árnövekedés mértékével korrigáltam a változatlan adótartalmú árindexet és nem a teljes áfahatással. Például 2009. júliusban a termékek jelentős részére kivetett 20 százalékos áfakulcs 25 százalékra emelkedett. Minden más változatlanak tekintve az érintett termékkör árának 4,17 százalékkal kellett volna növekednie. Ahol az kisebb volt, ott csak a valós értéket számoltam el

adóhatásként szemben a 4,17 százalékkal. Ugyanakkor áfakulcsmérséklésnél, mint az 2006. januárban történt, éppen ellentétesen jártam el: ha a termék ára nem lett 4 százalékkal alacsonyabb (az áfakulcs 25-ről 20 százalékra mérséklődött), kizárólag a tényleges csökkenés mértékét vettem számításba.

5. ábra. A fogyasztói árindex, az árakban ténylegesen megjelent adóhatással korrigált, valamint az eredeti változatlan adótartalmú árindexek 12 havi változása

Forrás: Saját számítás a KSH [2004–2011a] adatai alapján.

A mutatók lefutásából és egymáshoz viszonyításából több következtetés is levonható.

– A 2004. januári áfakulcsemelés hatása nagyrészt megjelent az árakban, hiszen nincs jelentős különbség a korrigált és az eredeti változatlan adótartalmú árindex között. Az is jól látszik, hogy az adóváltozás jelentős inflációemelkedést eredményezett, amely az év egészében érvényesült.

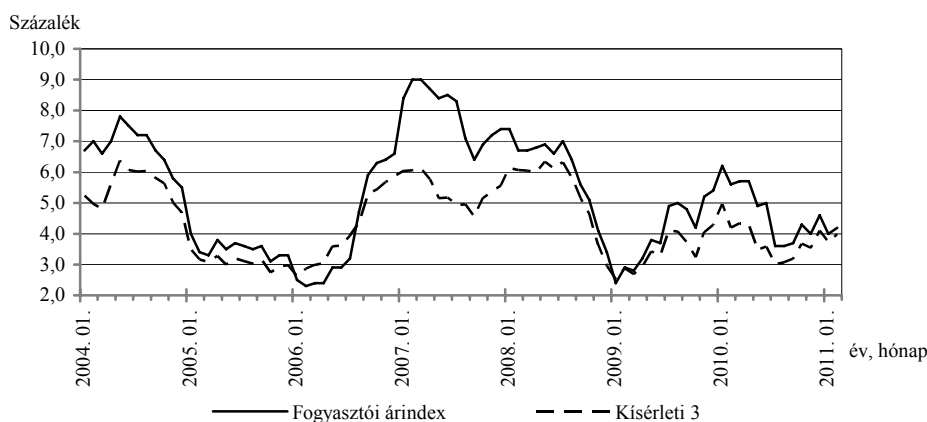
– A 2006. januári áfakulcscsökkentésnél már teljesen ellentétes tendencia figyelhető meg. Az árakban csak kis arányban volt jelen a mérséklés hatása, tehát a kereskedők nem érvényesítették az adókulcs-csökkentést a vásárlók felé. Ezzel gyakorlatilag az a kormányzati szándék, hogy a fogyasztóknak kevesebbet kelljen fizetni, csupán részben valósult meg.

– Végül 2009. júliustól újból emelték a normál áfakulcsot. Ellentétesen a 2004-ben történetekkel itt már nagyobb eltérés van a korrigált és az eredeti változatlan adótartalmú árindex között, tehát ebben az esetben az áfakulcs emelése nem tudott teljes egészében megjelenni a fogyasztói árakban. Ennek elsődleges oka a válság hatására kialakult

szűk keresleti viszonyokban keresendő. A kiskereskedelmi forgalom számottevően visszaesett, így a kereskedők forgalmuk további csökkenésének elkerülése érdekében nem vállalták fel, hogy az adónövekedés teljes hatását áthárítsák a fogyasztókra.

A másik probléma a „Kísérleti 1” mutató vonatkozásában az, hogy a szabályozott áras termékek, illetve szolgáltatások jelentős súlyt képviselnek a lakossági fogyasztásban. Egyszerű elhagyásukkal azt feltételezzük, hogy árak ugyanúgy változna, mint a szabadáras körben. Azonban nemcsak a hazai, de a többi EU-ország adata alapján is könnyen belátható, hogy ez közel sincs így. Ezért következő feltevésként meg kell vizsgálni, hogy mennyi lenne a hazai árindex, ha a szabályozott áras körben nem a magyar adatok szerepelnének. Így egy „Kísérleti 3” jelzésű mutatót számítottam, amelynél az Európai Unió átlagos árindexeit behelyettesítettem az 1. táblázatban feltüntetett csoportok árindexeinek helyére, a csoportok aggregálásánál ugyanakkor továbbra is a hazai lakossági fogyasztás alapján meghatározott súlysúlyszámokat használtam.²

6. ábra. A fogyasztói árindex 12 havi változása és annak korrigálása szabályozott áraknál az európai uniós árváltozások figyelembevételével

Forrás: Saját számítás a KSH [2004–2011a] és az Eurostat statisztikai adatbázisának árindexadatai alapján.

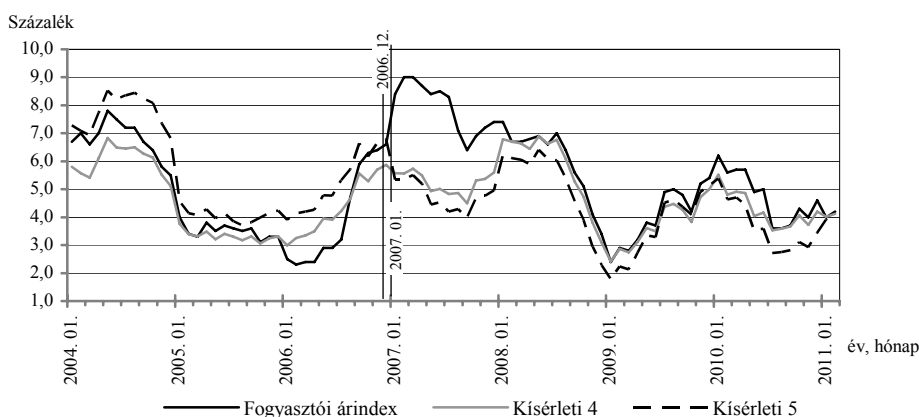
A kapott eredmények összhangban állnak a feltételezésekkel, miszerint a korrigált árindex 2006. év első hat hónapját leszámítva mindig alacsonyabb, mint az eredeti fogyasztói árindex. Különösen szembetűnő a különbség 2007-ben, amikor a gáz-, a

² Tekintve, hogy az Európai Unió tagállamainak Eurostat-adatbázisban megtalálható harmonizált fogyasztói árindexeiben a szerencsejáték nem szerepel, ezt a tételt mint szabályozott áras terméket a mutató és az ezt követő számítások nem foglalják magukban.

távfűtés- és a gyógyszerárak drasztikusan emelkedtek a tényleges áremelés mellett az árakhoz kötődő támogatások csökkentésének köszönhetően.

Az uniós átlag azonban sok mindent elfed. Ráadásul Magyarország teljesen más gazdasági fejlettségi szinten áll, mint a régi tagállamok többsége, így félrevezető azok árindexeit használni. Ezért az uniós átlagot térségünk néhány országának, Csehország, Lengyelország, Szlovákia és Szlovénia átlagára szűkítettem le. Ezek részcsoporthoz tartozó súlyozatlan átlagot számítottam, tehát nem vettem figyelembe a méretbeli és ebből fakadóan a fogyasztási adatokban meglévő különbségeket. Tehát a kiválasztott négy ország szabályozott árainak beemelésével kapott mutató, melyet „Kísérleti 4”-nek neveztem el, nagy hasonlóságot mutat a korábbival, amiben a teljes Európai Unióra számított szabályozott áralakulás szerepel. Az eredeti fogyasztói árindexhez mért különbség itt azonban kisebb, a vizsgált közel 7 év átlagában 0,6 százalékpont, mint a „Kísérleti 3” mutatónál (0,9 százalékpont).

7. ábra. A fogyasztói árindex és annak korrigálása szabályozott áraknál négy kiválasztott ország, illetve Szlovákia árváltozásainak figyelembevételével (12 havi változás)

Forrás: Saját számítás a KSH [2004–2011a] és az Eurostat statisztikai adatbázisának árindexadatai alapján.

További szűkítésként kiválasztottam egy országot, amelynek adataira felcseréltem a szabályozott áras kör árindexeit, és ezt felhasználva számítottam ki a hazai fogyasztói árindexet. Szlovákiára esett a választásom, mivel a szabályozott áras kör jelentős részét az energiacsoport teszi ki, és ezzel az országgal import energiafüggőségünk tekintetében egy szinten állunk. Az, hogy északi szomszédunk 2009-től tagja az eurózónának, és így azt megelőzően az árstabilitási konvergenciakritérium teljesítése érdekében jelentős és sikeresnek mondható antiinflációs politikát folytatott, a kísérleti számítás előnyére válhat, tekintve, hogy hazánk számára is ez a cél. Szlovákia ki-

választása mellett szólt az is, hogy náluk a legmagasabb a szabályozott árak aránya, és csaknem teljesen azonos termékek és szolgáltatások találhatók ebben a körben, mint Magyarországon. A szlovák szabályozott árak változásának beépítésével kapott mutatót „Kísérleti 5-nek” neveztem el.

Elgondolkodtató, hogy míg 2006. decemberig Szlovákiában jobban emelkedtek a szabályozott árak, mint nálunk (hiszen a korrigált mutató rendre nagyobb értékeket vesz fel, mint a magyar fogyasztói árindex), 2007. januártól gyökeres változás állt be, és ekkor már a korábban kiválasztott négy országnál is kedvezőbb képet mutat a „Kísérleti 5” mutató. Eszerint Szlovákiában kihasználták azt a lehetőséget, hogy a szabályozott árak visszafogott növelése által a kormányzat érdemi hatást tud gyakorolni a globális árnövekedésre, és ezzel le tudták szorítani az inflációt a konvergencia-kritérium által megkövetelt szintre.

Bár a vizsgált közel hét év átlagában a „Kísérleti 5” mutató és a magyar fogyasztói árindex különbsége volt 0,4 százalékponttal a legkisebb a három legutóbbi korrigált mutató közül, ha csak a 2007-től kezdődő időszakot nézzük, megfordul a helyzet, és a szlovák szabályozott áralakulást felhasználó árindex mutatja a legmarkánsabb különbséget a hazai értékekhez viszonyítva. A 2007. január és 2011. február közötti időszakot vizsgálva az eltérés a szlovák adatok esetében 1,3 százalékpont, ami még a teljes Európai Unióra vonatkozó adatnál (1,1 százalékpontnál) is magasabb.

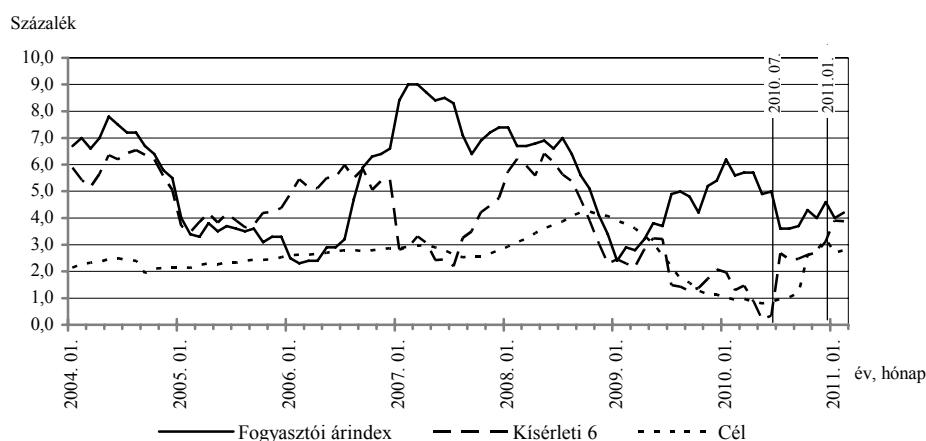
Végül visszatérve az adóhatás és a szabályozott árak változtatása által kifejtett együttes kormányzati árbefolyásolás mértékének kimutatására, az utolsó „Kísérleti 6” jelzésű árindex az árakban ténylegesen megjelent adóhatással korrigált, változatlan adótartalmú árindex, ami a szabályozott árak esetében a szlovák adatok beemelésével készült, ötvözve a „Kísérleti 2” és „Kísérleti 5” mutatókat.

Érdekes jelenség, hogy 2011-ben a „Kísérleti 6” mutató szinte teljesen egyező értékeket vesz fel a hazai fogyasztói árindexszel. Ennek oka kettős. Egyrészt a 2009. évi áfakulcsnövelés hatása 2010. júliusra „kitisztult” az árindexekből (amely a 8. ábrán jól látható emelkedésként jelenik meg a „Kísérleti 6” és ütemcsökkenésként a hazai fogyasztói árindex esetében), másrészt, és ez talán még fontosabb, 2010 őszétől az egyes energiahordozók lakossági ára az elrendelt moratórium miatt nem emelkedik, és 2011. januárban is elmaradt számos ilyenkor megszokott hatósági áremelés (például a távolsági utazás díjtételeinek növelése).

Az Európai Unió inflációs szempontból legjobban teljesítő három országának adatából és a 1,5 százalékpontos ráhagyásból számított árstabilitási célértéket figyelembe véve a következő állapítható meg: amennyiben a vizsgált időszakban nem történt volna adókulcs-módosítás, tehát jelenleg is a 25 százalékos normál, 12 százalékos kedvezményes és 0 százalékos áfakulcsok lennének érvényben hasonló termékbesorolással, mint 2003. decemberben, valamint nem emelkedtek volna a jövedéki és regisztrációs adók sem, illetve a szlovákhöz hasonló árváltoztatások történtek volna a szabályozott áras termékek és szolgáltatások körében, akkor Magyarországon 2007

eleje óta reális esély lenne az egyik konvergenciakritériumként megfogalmazott árstabilitás teljesítésére.

8. ábra. A fogyasztói árindex, annak adóhatással és a szlovák szabályozott áralakulással korrigált mutatója, valamint az árstabilitási cél (12 havi árváltozás)

Forrás: Saját számítás a KSH [2004–2011a] és az Eurostat statisztikai adatbázisának árindexadatai alapján.

Fontosnak tartom megjegyezni, hogy az elvégzett számítások során feltételezésekkel és becsléssel éltem az adóváltozások árakban történő tényleges megjelenésének fokára vonatkozóan. Emellett az is igaz, hogy például a dohánytermékek jövedéki adójának mértékét maga az Európai Unió szabályozza, tehát ebben a termékcsoportban elkerülhetetlen volt az adóemelés. Bár ez utóbbi fogyasztásban elfoglalt súlya nem elhanyagolható, összességében az ezt érintő jövedékiadó-emelés hatása eltorpül az áfakulcs-módosítások árakra gyakorolt hatásai mellett.

5. Összegzés

Tanulmányomban arra kerestem a választ, hogy igaz-e az a feltevés, mely szerint a hazai inflációs folyamatok alakulásában meghatározó szerepet játszik a kormányzati intézkedések hatása akár a fogyasztáshoz kapcsolt adók és a szűk körben megmaradt támogatások, akár a szabályozott árak változtatásának útján.

Az adóváltozások hatásának vizsgálata mindkét irányban megtörténhetett, az elmúlt években volt példa mind az áfakulcs csökkentésére, mind emelésére is.

Megállapításaim szerint általában véve igaz, hogy a közvetett adók mértékének csökkentése nem hatékony eszköze a fogyasztói árak mérséklésének és ezáltal az antiinflációs politikának, mivel semmi garancia nincs rá, hogy az ténylegesen megjelenik a végső árakban, vagyis, hogy a kereskedők ezt valóban átengedik a fogyasztóknak.

2. táblázat

A fogyasztói árnövekedés összetevői³
(éves átváltozás, százalék)

Év	Fogyasztói árnövekedés	Ebből:		
		Szabályozott árak változásának hatása	Közvetett adóváltozások hatása	Járműüzemanyag-árak változásának hatása
2004	6,8	1,8	1,8	0,2
2005	3,6	1,2	0,2	0,4
2006	3,9	0,7	-0,3	0,3
2007	8,0	3,1	1,5	-0,1
2008	6,1	1,6	0,1	0,6
2009	4,2	1,3	1,6	-0,4
2010	4,9	1,0	2,0	1,2

Forrás: Saját számítás a KSH [2004–2010a] adatai alapján.

Magyarországon a szabályozott áras termékek és szolgáltatások nagy részarányt képviselnek a lakossági fogyasztásban és ezek rendszeres, átlag feletti emelése jelentős mértékben hozzájárul ahhoz, hogy az infláció rendre meghaladja a Magyar Nemzeti Bank által kitűzött célértéket, intervallumot. Az elmúlt években többször megisméltődött az a jelenség, hogy az infláció kívánatos ütemcsökkenését megakasztotta, rosszabb esetben a korábbinál jelentősen magasabb szintre emelte egy-egy hatósági árintézkedés.

Egyértelműen kijelenthető tehát, hogy ezek, összekapcsolva a közvetett adók szintjének emelésével, rövid távon mindenképpen gátjai a sikeres antiinflációs politikának, de közép- és hosszú távon is romboló hatást fejtenek ki az inflációs várakozások „magas szinten történő beragadása” által. Addig, amíg a gazdaság irányítói, szereplői és a teljes társadalom megváltoztathatatlan tényként könyveli el a kívánatos szintnél folyamatosan magasabb inflációt, az csak következetes intézkedések hatására fog onnan elmozdulni.

³ Az adóváltozások egy részének hatása kumuláltan jelenik meg az adatokban. Például egy szabályozott áras termék árának növekedéséhez mind a szabályozott árak, mind a közvetett adóváltozások hatásában kimutatásra került. Ehhez hasonlóan, az üzemanyag jövedéki adó változtatásáé is két csoportban szerepel a táblázat adatai között.

A stabil adópolitika, a szabályozott árak nem aktuális politikai célokra történő felhasználása (hanem épp ellenkezőleg, az ármegállapítás lehetősége a hatékony antiinflációs politika eszközeként), a kiszámíthatóság és az elkötelezett szándék az árstabilitás elérése érdekében mind hozzájárulnak az inflációs várakozások alacsony szinten tartásához. Így hosszú távon az ezt támogató monetáris politika segítségével számunkra is karnyújtásnyira kerülhet az erre vonatkozó konvergenciakritérium elérése.

Függelék

F1. táblázat

Éves átlagos árnövekedés néhány kelet-közép-európai országban a rendszerváltást követően (százalék)

Ország	Időszak				
	1989–1990	1991–1995	1996–2000	2001–2005	2006–2010
Csehország	5,7	22	6,5	2,0	2,6
Lengyelország	418,5	42	12,8	2,7	3,0
Magyarország	23,0	26	15,2	5,9	5,4
Románia	64,4	159	68,8	18,7	6,2
Szlovákia	5,7	24	8,2	5,9	2,3
Szlovénia	25,6	78	8,2	5,6	3,0

Forrás: Az IMF és az Eurostat statisztikai adatbázisának árindexadatai.

F2. táblázat

Az Európai Unióhoz történt csatlakozásunk óta eltelt évek átlagos árnövekedése (százalék)

Ország	2004.	2005.	2006.	2007.	2008.	2009.	2010.
	év						
Csehország	2,6	1,6	2,1	3,0	6,3	0,6	1,2
Lengyelország	3,6	2,2	1,3	2,6	4,2	4,0	2,7
Magyarország	6,8	3,6	3,9	8,0	6,1	4,2	4,9
Románia	11,9	9,1	6,6	4,9	7,9	5,6	6,1
Szlovákia	7,5	2,8	4,3	1,9	3,9	0,9	0,7
Szlovénia	3,7	2,5	2,5	3,8	5,5	0,9	2,1

Forrás: Az Eurostat statisztikai adatbázisának árindexadatai.

F3. táblázat

A fogyasztói árindex és a szezonálisan kiigazított maginfláció
(előző év azonos időszak=100,0 százalék)

Megnevezés	I.	II.	III.	IV.	V.	VI.	VII.	VIII.	IX.	X.	XI.	XII.	Éves
	hónap												
	2001												
Fogyasztói árindex	110,1	110,4	110,5	110,3	110,8	110,5	109,4	108,7	108,0	107,6	107,1	106,8	109,2
Maginfláció	109,7	110,0	110,5	110,4	110,3	110,2	110,0	109,3	108,6	108,3	108,2	107,9	109,4
	2002												
Fogyasztói árindex	106,6	106,2	105,9	106,1	105,6	104,8	104,6	104,5	104,6	104,9	104,8	104,8	105,3
Maginfláció	107,2	106,8	106,3	106,1	106,0	105,8	105,7	105,6	105,7	105,7	105,5	105,4	106,0
	2003												
Fogyasztói árindex	104,7	104,5	104,7	103,9	103,6	104,3	104,7	104,7	104,7	104,9	105,6	105,7	104,7
Maginfláció	105,2	104,9	104,8	104,7	104,5	104,7	104,7	104,6	104,5	104,5	104,7	104,8	104,7
	2004												
Fogyasztói árindex	106,6	107,1	106,7	106,9	107,6	107,5	107,2	107,2	106,6	106,3	105,8	105,5	106,8
Maginfláció	105,8	106,1	106,1	106,2	106,4	106,1	105,9	105,9	105,8	105,5	105,2	105,0	105,8
	2005												
Fogyasztói árindex	104,1	103,2	103,5	103,9	103,6	103,8	103,7	103,6	103,7	103,2	103,3	103,3	103,6
Maginfláció	103,9	103,3	103,0	102,7	102,3	102,0	101,8	101,8	101,6	101,5	101,5	101,4	102,2
	2006												
Fogyasztói árindex	102,7	102,5	102,3	102,3	102,8	102,8	103,0	103,5	105,9	106,3	106,4	106,5	103,9
Maginfláció	100,7	100,8	100,9	100,9	101,2	101,4	102,0	102,4	104,1	104,5	104,6	105,0	102,4
	2007												
Fogyasztói árindex	107,8	108,8	109,0	108,8	108,5	108,6	108,4	108,3	106,4	106,7	107,1	107,4	108,0
Maginfláció	105,7	105,9	106,1	106,1	105,9	106,0	105,7	105,5	104,4	104,5	104,6	104,8	105,4
	2008												
Fogyasztói árindex	107,1	106,9	106,7	106,6	107,0	106,7	106,7	106,5	105,7	105,1	104,2	103,5	106,1
Maginfláció	105,1	105,2	105,3	105,5	105,8	105,7	105,8	105,6	105,0	104,6	104,2	103,8	105,1
	2009												
Fogyasztói árindex	103,1	103,0	102,9	103,4	103,8	103,7	105,1	105,0	104,9	104,7	105,2	105,6	104,2
Maginfláció	103,4	103,3	103,1	103,2	103,1	103,2	105,2	105,1	105,1	104,9	105,0	104,8	104,1
	2010												
Fogyasztói árindex	106,4	105,7	105,9	105,7	105,1	105,3	104,0	103,7	103,8	104,2	104,2	104,7	104,9
Maginfláció	105,1	104,8	104,7	104,3	104,0	103,5	101,3	101,5	101,5	101,8	101,9	102,0	103,0

Forrás: KSH [2004–2010a].

F4. táblázat

A 2004 óta eltelt időszak fontosabb közvetett adóváltozásai

Bázisidőszaki áfakulcs (százalék)	Tárgyidőszaki áfakulcs (százalék)	Érintett kör aránya a fogyasztói árindexben (százalék)	Fontosabb érintett termékkörök
2004. január			
0	5	2,4	gyógyszer, tankönyv
12	5	0,6	könyv
12	15	34	élelmiszerek jelentős része, távfűtés, gáz, egyeb szolgáltatások
12	25	3	elektromos energia
2006. január			
15	5	1	újság
25	20	55	szeszes ital, dohányárúk, ruházkodási és egyeb cikkek, szolgáltatások szűk köre
2006. szeptember			
15	20	32	élelmiszerek és a háztartási energia jelen- tős része, egyes szolgáltatások
2009. július			
20	25	83	néhány tárgyi adómentes szolgáltatás; a könyv, újság, gyógyszer és a következő 18 százalékos kulcs alá tartozó tételek kivéte- lével minden egyéb termék és szolgáltatás
20	18	7,3	tej, tejtermék, kenyér, péksütemény, táv- fűtés, szálláshely-szolgáltatás
2010. január			
18	5	1,3	távfűtés

Megjegyzés. Jövedékiadó-változás: a dohánytermékre kivetett jövedéki adót a 2004., 2005. és a 2010. évek kivételével évente kétszer, a kiemelt három évben pedig csak egyszer, az év elején emelték. A szeszes italok jövedéki adómértéke általában évente egy alkalommal változott, kivéve 2005-ben és 2008-ban, amikor ugyanakora maradt, mint az előző évi. *Regisztrációs adó:* 2004. februárban került bevezetésre az új személygépjárművek és motorkerékpárok esetében, majd májusi csatlakozásunkkor az Európai Unióhoz jelentősen emelkedett. Ezt követően mértéke 2007-ig évente növekedett.

Irodalom

- ÉGERT, B. [2010]: *Catching-Up and Inflation in Europe: Balassa-Samuelson, Engel's Law and Other Culprits*. OECD Economics Department Working Paper No. 792. <http://www.oecd-ilibrary.org/docserver/download/fulltext/5kmb1scvdk7d.pdf?expires=1308645032&id=id&accname=guest&checksum=8C37B87D217ED2180A184F7D689F9EE2>
- CINKOTAI J. [2009]: Magas infláció – a szocializmus kései öröksége. *Nemzeti Érdek*. 3. évf. 12. sz. 35–54 old.
- CINKOTAI J. [2010]: *A magyarországi inflációs folyamat főbb determinációi*. Budapest. Kézirat.
- DARVAS ZS. – SZAPÁRY GY. [2008]: *Az euróövezet bővítése és euróbevezetési stratégiák*. Argenta Tanulmányok 1. Argenta Zrt. Budapest.
- ENERGIA KÖZPONT NONPROFIT KFT. [2004–2011]: *Nemzetközi és hazai kőolajpiaci információk*. <http://www.energiakozpont.hu/energiastatisztikai-adatok-tablazatok>
- ERDŐS T. [1998]: *Infláció*. Akadémia Kiadó. Budapest.
- JÓZSA B. [2005]: A változatlan adótartalmú árindex módszertana és felhasználási lehetőségei. *Statisztikai Szemle*. 83. évf. 12. sz. 1081–1092. old.
- KOPITS GY. [1993]: Állami pénzügyek Magyarországon. *Közgazdasági Szemle*. XL. évf. 10. sz. 848–863. old.
- KSH (KÖZPONTI STATISZTIKAI HIVATAL) [2002]: *Az új típusú maginflációs mutató visszatekintő adataira, 1995. január – 2001. december*. Budapest.
- KSH [2004–2011a]: *Fogyasztói árak*. Gyorstájékoztatók. http://portal.ksh.hu/portal/page?_pageid=37,868853&_dad=portal&_schema=PORTAL
- KSH [2004–2011b]: *StADAT-táblák*. http://portal.ksh.hu/portal/page?_pageid=37,592051&_dad=portal&_schema=PORTAL
- MNB (MAGYAR NEMZETI BANK) [2008]: *Elemzés a konvergenciafolyamatokról*. Március. http://www.mnb.hu/Root/Dokumentumtar/MNB/Kiadvanyok/mnbhu_konvergenciajelentes/mnbhu_konyvjel_20080318/elemzes_a_konvergenciafolyamatokrol_2008.pdf
- MNB [2010]: *Elemzés a konvergenciafolyamatokról*. Május. http://www.mnb.hu/Root/Dokumentumtar/MNB/Kiadvanyok/mnbhu_konvergenciajelentes/mnbhu_konyvjel_20100519/konvergencia_elemzes_2010_hu.pdf
- MARTON Á. [1999]: Az infláció mérőszámai. *Statisztikai Szemle*. 77. évf. 7. sz. 515–521. old.
- MIHALJEK, D. – KLAU, M. [2008]: *Catching-up and Inflation in Transition Economies: The Balassa-Samuelson Effect Revisited*. BIS Working Paper. No. 270. <http://www.bis.org/publ/work270.pdf>
- SZAPÁRY GY. [2000]: Az árfolyamrendszer kiválasztása az átmenet országáiban az EMU-csatlakozás előtt. *Közgazdasági Szemle*. XLVII. évf. 12. sz. 951–961. old.

Summary

In the study the author seeks the answer the question why Hungary cannot, unlike other countries in the region, close up its inflation to the required level. According to her hypothesis, this is mostly resulted by such governmental actions, which have effect on the actual price levels directly through administrative pricing, indirectly through the degree of subsidies and consumption-related taxes charged for products.

The first part of the study examines the most important factors influencing the consumer prices in Hungary and in other countries at a similar level of economic development, and it presents those available indicators, which can be used (within limits) for measuring the impact of each governmental action. Later on test calculations are introduced about how we can get a more complex picture of the result of governmental interventions by integrating independent indicators.